

In memoriam *Anetta Palonka-Cohin* (1960–2023)

Wiosną 2023 r. nadeszła trudna do przyjęcia wiadomość: 22 kwietnia, po ciężkiej chorobie, zmarła dr Anetta Palonka-Cohin. Zdecydowanie zbyt wcześnie, w wieku zaledwie 62 lat, ku zaskoczeniu przyjaciół i znajomych pamiętających jej niezwykłą energię i witalność. Zmarła we Francji, do której wyjechała zaraz po studiach i z którą związała swe życie prywatne i zawodowe.

Historię sztuki ukończyła na Uniwersytecie Warszawskim; jej praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Mariusza Karpowicza *Warszawskie barokowe aplikacje na obrazy i rzeźby*, obroniona w 1988 r. i wysoko oceniona przez promotora, pozostała nieopublikowana z powodu wspomnianego wyjazdu z kraju. Przez wiele lat mieszkała i pracowała w Le Mans – mieście słynącym ze wspaniałej gotyckiej katedry, ale też (podobnie jak cały region Sarthe) uznawanym we Francji za wyjątkowo ubogie w wybitną sztukę, zwłaszcza tej epoki, którą Anetta wybrała za swoją – nowożytności. Żartowała przed laty, że wskutek życiowych przypadków trafiła w miejsce, gdzie historyk sztuki jest niepotrzebny. Ale to właśnie tam stała się bardzo potrzebna jako badaczka odkrywająca dziedzictwo artystyczne regionu niedocenianego przez Francuzów. Znakomita znajomość języka pozwoliła jej już po kilku latach pobytu podejmować prace i decyzje znaczące dla owego dziedzictwa.

W departamencie Sarthe piastowała różne stanowiska, jednocześnie wykonując setki indywidualnych ekspertyz w zakresie atrybucji dzieł sztuki, restauracji zabytków, popularyzacji sztuki regionu. Od 2000 r. pracowała w służbach ochrony zabytków przy Conseil départemental de la Sarthe, w roku 2013 weszła w skład Conseil d'Architecture, d'Urbanisme et de l'Environnement de la Sarthe, zajmując się zarówno inwentaryzacją, jak i sporządzaniem projektów konserwatorskich

Anetta Palonka
ok. 1981 r. Fot. Wojciech
Holnicki-Szulc

obiektów ruchomych. Przez ćwierć wieku była członkinią diecezjalnej Commission d'Art sacré w regionie Sarthe, należała do kilku stowarzyszeń lokalnych, a także krajowej Association des Conservateurs des Antiquités et Objets d'Art de France.

Odkrywała regionalnych małych mistrzów, zlecając konserwację ich zaniedbanych obrazów, a następnie aktywnie nadzorowała prowadzone prace. Dzięki niej zaistniał w historii sztuki np. François Fleuriot, zapomniany naśladowca malarzy niderlandzkich w scenach religijnych z początku XVII w. Sensacyjnym odkryciem (dosłownie – spod kurzu, brudu i ściemniałych werniksów) były dwa „zagubione” obrazy Claude’a Vignona, zaliczanego do najwybitniejszych malarzy francuskiego baroku. Zasługą Anetty było też odnalezienie dzieł artystów włoskich w jednym z kościołów w regionie Sarthe.

Jak napisano w nekrologu Commission d'Art sacré, „nie ma kościoła w Sarthe, w którym nie odnaleźlibyśmy śladów obecności Anetty... Jest ona wszędzie! Pozostaje obecna w tych terakotach i w tych ołtarzach, których broniła z pasją, aż do ich wpisania do rejestru zabytków, w tych małych i wielkich obiektach, których restauracja tak ją zajmowała”. Były to całe ołtarze, witraże, rzeźby drewniane i jej ulubione – charakterystyczne dla regionu – rzeźby z terakoty, przede wszystkim jednak malarstwo religijne.

Z bieżącą działalnością na polu ochrony zabytków łączyła badania naukowe, koncentrując się właśnie na tej ostatniej dziedzinie sztuki. Trzynastego grudnia 2014 r. obroniła rozprawę doktorską *La peinture religieuse dans le Haut-Maine*

Anetta Palonka-Cohin
oprowadzająca po
wystawie *Trésor d'Art
Sacré* w Abbaye Royale
de l'Epau w 2021 r.
Fot. ze zbiorów rodziny

au XVIIe siècle na Sorbonie. Promotorem był prof. Alain Mérot, najwybitniejszy znawca francuskiej sztuki XVII stulecia, recenzowali zaś równie znamienici historycy sztuki: Véronique Meyer z uniwersytetu w Poitiers, Guillaume Glorieux z uniwersytetu w Rennes i Pierre Curie, ceniony muzealnik i specjalista w zakresie konserwacji malarstwa. W swoim doktoracie Anetta Palonka-Cohin jako pierwsza zajęła się badaniem przez siebie od lat prowincjonalnym środowiskiem artystycznym, wskazując na długie trwanie tam w wieku XVII wpływów niderlandzkiego manieryzmu, przenoszonych m.in. za pośrednictwem rycin. Śledziła wtórność rozwiązań w sztuce kościelnej na obszarze położonym pomiędzy Bretanią, Normandią, Flandrią i regionem paryskim, dokąd docierały także wzory malarstwa włoskiego, a nawet hiszpańskiego. Częścią doktoratu było sporządzenie katalogu dzieł malarstwa religijnego tego regionu z wieku XVII i słownika działających tam artystów, co było pracą prawdziwie pionierską.

Bezpośrednio po obronie została członkinią paryskiego Centre André Chastel. Wydanie książki doktorskiej odwlekało się z powodu nadmiaru rozmaitych bieżących obowiązków zawodowych i nigdy ostatecznie nie wyszło ze sfery planów. Publikowała głównie w lokalnych czasopismach i mediach internetowych Le Mans i okolic, ale jej artykuły naukowe ukazały się również w prestiżowych francuskich periodykach: „Histoire de l'Art” (*Deux tableaux inédits de Claude Vignon*, 1998, nr 42–43, s. 127–129) i „Revue de l'Art” (*Deux tableaux inconnus de Francesco Curradi et Matteo Roselli retrouvés dans une église sarthoise*, 2016, nr 193, s. 65–67). Była współautorką tekstów w tomie *Trésors de Tapisseries. Chefs d'oeuvre de la Renaissance*, związanym z wystawą na zamku w Angers w 2021 r. W tym samym roku została komisarzem i redaktorem katalogu przekrojowej wystawy *Trésor d'Art Sacré* w Abbaye Royale de l'Epau, dawnym opactwie cysterskim w okolicy Le Mans. Jednak jej debiut w zakresie wystawiennictwa muzealnego miał miejsce już w 2001 r. – była to prezentacja *Les peintres et la Sarthe. XIXe –XXe siècles*.

Nieprzerwanie wygłaszała wykłady i publiczne odczyty popularyzujące dziedzictwo regionu. Swą wiedzą dzieliła się również w trakcie wycieczek po regionie (jeszcze nie tak dawno oprowadzała po kościele Saint-Sylvestre w Malicorne-sur-Sarthe, omawiając znajdujące się w nim barokowe ołtarze) czy też po wspaniałej gotyckiej katedrze w stolicy regionu – tej samej, w której 29 kwietnia 2023 r. odbyło się jej nabożeństwo żałobne. Choć utrzymywała regularne kontakty z pozostającą w Polsce rodziną i znajomymi, wolą jej było zostać pochowaną na cmentarzu w Le Mans. W Warszawie bliscy i przyjaciele Anetty pożegnali ją podczas mszy żałobnej odprawionej w intencji zmarłej w jej dawnym kościele parafialnym pw. św. Antoniego Padewskiego przy ul. Senatorskiej.

Nagła śmierć, po krótkiej, wyniszczającej chorobie, przerwała jej bogate plany ponownego związania się z polskim środowiskiem naukowym na polu badań relacji artystycznych między Polską a Francją, o których to planach tyle razy wspominała.

Jolanta Chrzanowska-Pieńkos
Katarzyna Nowakowska-Sito
Andrzej Pieńkos
Jakub Sito